

The Contradictory Foreign Policy Approach of the Erdogan's Government and Its Security Implications for Iran in the Context of the Syrian Crisis

Ahmad Shohani¹

Abstract

One of the main issues that has attracted the attention of all analysts of the international system from the perspective of regional studies is the contradictory approach of the Turkish government toward regionalism and regional crises. The question is: how does Erdogan's foreign policy approach explain the interests and goals of Turkey at the regional level? It seems that the Turkish government's foreign policy approach in the modern era is accompanied by a kind of duality and contradiction. This country simultaneously plays the role of an active regional power and a mediator of stability, meanwhile pursuing its ideological and geopolitical interests through direct interventions and exploiting regional crises. The present fundamental-applied research follows a qualitative method and a descriptive-analytical approach. The purpose of this research is to analyze and investigate the foreign policy behavior of the Turkish government in regional crises, particularly the Syrian crisis and its security implications for the Islamic Republic of Iran. The findings and results demonstrate that the contradictory behavior of Turkey's foreign policy in the regional debates has had effective consequences in the regional-security parameters for the Islamic Republic of Iran. The Turkish government, by comprehensively supporting the opponents of Bashar al-Assad's government during his presidential term and eventual fall, has exacerbated instability around Iran's borders and has increased threats from Israel and the Abrahamic Axis and the presence of extra-regional powers, further weakening the axis of resistance and reducing Iran's regional influence.

Keywords: Foreign policy, Syrian Crisis, National security, Justice and Development Party, Neo-Ottomanism.

---

1. Assistant Professor, Department of Political Science, Payam-e Noor University, Tehran.

Ahmadshohani51@pnu.ac.ir

Extended Abstract

1. Introduction

The geopolitical developments in the Middle East in the last decade, especially after the Syrian crisis, have led to significant changes in the foreign policy of regional actors. In the meantime, Turkey's foreign policy under the leadership of Recep Tayyip Erdogan has become one of the important topics of regional studies due to its dual and sometimes contradictory behavioral pattern. In recent years, Turkey has played an important role as one of the key and influential players in the developments of the region. Contrary to its diplomatic appearance, Turkey has played a direct or indirect role in the emergence and escalation of many crises that have occurred in the region. Back in time, a large number of Middle Eastern states were part of the territory of the Ottoman Empire, which Turkey, as a patriarch, is now trying to revive. However, one of the main issues that has attracted the attention of all analysts of the international system from the perspective of regional studies is the contradictory approach of the Turkish government toward regionalism and regional crises. The question is: how does the foreign policy approach of Erdogan's government explain the interests and goals of Turkey at the regional level? It seems that the foreign policy approach of the Turkish government in the new era is accompanied by a kind of duality and contradiction. This country simultaneously plays the role of an active regional power and a mediator of stability, meanwhile pursuing its ideological and geopolitical interests through direct interventions and exploiting crises. The main issue of this research is to explain the nature of this contradictory approach and examine its security consequences for the Islamic Republic of Iran. The central question is: how has Turkey simultaneously played the role of a mediator of stability and an interventionist actor and what impact has this behavior had on Iran's security interests? The purpose of this research is then to analyze and investigate the foreign policy behavior of the Turkish government in regional crises, particularly the Syrian crisis and its security implications for the Islamic Republic of Iran. The importance and necessity of examining Turkey's dual behavior is because of the fact that Ankara's decisions have had and continue to have a significant impact on the security and stability of neighboring countries, especially Iran. For this reason, the subject of this research is not only academically interesting but also practically important for analyzing the geopolitical situation of the region and formulating Iranian policies.

2. Theoretical Framework

The review of literature reveals that the articles and studies published on this subject are too general and have mostly examined the various aspects and effects of the roles of Iran and Turkey at the level of the regional system and order, although the data from some

them are consistent with the author's intended topic. However, the innovative aspect of the present research is that the author, by analyzing the subject from the perspective of the theoretical framework of constructivism and interpreting the existing data, has examined the reason for the contradiction of the dual behavior of the Turkish government in regional crises, particularly the Syrian crisis, and its impact on Iran's national-regional security, thereby obtaining significant data. Constructivism emphasizes the role of identity, perceptions, and social norms in shaping foreign policy. Accordingly, the behavior of states is not simply a product of material interests; it is influenced by perceptions and definitions of identity. In the case of Turkey, the neo-Ottoman identity, the notion of regional leadership, the sense of threat from Kurdish actors, and the identity-geopolitical competition with Iran are considered to be the most important factors shaping its foreign policy.

3. Methodology

The present fundamental-applied research follows a qualitative method and a descriptive-analytical approach. This method is considered the most appropriate methodological framework to answer the research question, given the nature of the subject which requires the analysis of structural, historical, and institutional relationships between different variables. In this regard, data collection was carried out in a library manner and through the review of documents, academic articles, reliable reports, and specialized sources. The data were interpreted using a documentary analysis via the theoretical framework of constructivism to explain the relationship between variables and behavioral trends in Turkey. The research's emphasis on the use of primary sources and documented statistical data has increased the validity of the research findings.

4. Discussion

The findings demonstrate that Turkey's foreign policy towards Syria has been a combination of ideological, security, and economic objectives. Although Turkey has participated in diplomatic processes – such as Astana – and has presented itself as a supporter of stability, it has supported Syrian opposition groups. This duality of behavior has led to the rise of Turkey's influence in the northern Syria at the cost of weakening the central government. From Iran's perspective, Syria is part of the strategic depth and the connecting link of the resistance axis; therefore, the weakening of the Syrian government has decreased Iran's regional power, thereby increasing the role of competitors.

5. Conclusion

In general, Turkey's foreign policy within the framework of its neo-Ottomanism and competition for regional leadership has a pragmatic but contradictory nature. Although

this approach has created tactical achievements for Turkey, it has fueled regional instability. For Iran, it is essential to recognize the identity and perception parameters of Turkey's foreign policy and design flexible regional strategies to manage competition and reduce its security consequences.

رویکرد سیاست خارجی متناقض دولت اردوغان در بعد منطقه‌گرایی و پیامدهای امنیتی آن بر ایران در بستر بحران سوریه

احمد شوهانی^۱

چکیده

یکی از اصلی‌ترین موضوعاتی که از منظر مطالعات منطقه‌ای توجه اغلب تحلیلگران سیستم بین‌الملل را معطوف به خود نموده مسئله رویکرد متناقض دولت ترکیه در بحث منطقه‌گرایی و در بحران‌های منطقه‌ای است. سؤال این است که رویکرد سیاست خارجی دولت اردوغان چگونه منافع و اهداف این کشور را در سطح منطقه‌ای تبیین می‌نماید؟ به نظر می‌رسد که رویکرد سیاست خارجی دولت ترکیه در دوران جدید با نوعی دوگانگی و تناقض همراه است. این کشور همزمان نقش یک قدرت منطقه‌ای فعال و میانجی ثبات را ایفا می‌کند و در عین حال، با استفاده از مداخلات مستقیم و بهره‌برداری از بحران‌ها، منافع ایدئولوژیک و ژئوپلیتیک خود را دنبال می‌کند. پژوهش حاضر از نوع بنیادی-کاربردی، با روش کیفی و رویکرد توصیفی-تحلیلی تدوین شده است. هدف از طرح این پژوهش نیز تحلیل و واکاوی رفتار سیاست خارجی دولت ترکیه در بحران‌های منطقه‌ای به‌خصوص بحران سوریه و پیامدهای امنیتی آن برای جمهوری اسلامی ایران است. یافته‌ها و نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهند که رفتار متناقض سیاست خارجی ترکیه، در بحث منطقه‌ای و به‌خصوص در بحران سوریه پیامدهای مؤثری در بعد منطقه‌ای-امنیتی برای جمهوری اسلامی ایران داشته است. دولت ترکیه با حمایت همه‌جانبه از مخالفان دولت سوریه (از ابتدا تا انتها) و سقوط دولت بشار اسد، ضمن تشدید بی‌ثباتی پیرامون مرزهای ایران، موجب افزایش تهدیدات اسرائیل و محور ابراهیم، حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای، تضعیف هرچه بیشتر محور مقاومت و کاهش نفوذ منطقه‌ای ایران شده است.

واژه‌های کلیدی: سیاست خارجی، بحران سوریه، امنیت ملی، حزب عدالت و توسعه، نوع‌گمانی‌گری.

۱. استادیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.

Ahmadshohani51@pnu.ac.ir

۱. مقدمه

در منطقه خاورمیانه و در کشور ترکیه تأثیرگذارترین بازیگران در عرصه سیاست خارجی، رهبران سیاسی دولت‌ها هستند. به بیان روشن‌تر، تصمیم‌های سیاست خارجی به‌ویژه در کشورهایی که شخصیت محور هستند به‌طور عمده ناشی از ویژگی‌های شخصیتی و ذهنیت رهبران است. در واقع، ذهن رهبران با تصمیم‌هایی که می‌گیرند وضعیت حال و آینده یک کشور را می‌سازد. ترکیه به‌عنوان یک بازیگر مهم محیطی-منطقه‌ای تحت تأثیر این جریان قرار گرفته است (جمشیدی و همکاران، ۱۴۰۳: ۶۴).

بحران سوریه در کنار رفتارهای خشونت‌بار گروه‌های قومی و مذهبی در آن، نقش آفرینی فعال قدرت‌های خارجی بر پیچیدگی و شدت این بحران افزود؛ به‌نحوی که وزن عوامل بین‌المللی بر سایر عوامل مؤثر در بحران سنگینی کرد. بازیگران خارجی در هر دو سطح جهانی و منطقه‌ای و با اهداف مختلفی در این بحران حضور داشتند. آمریکا و روسیه و چین کنشگران جهانی فعال در این بحران بودند و در کنار آن‌ها نیز قدرت‌های منطقه‌ای مانند ایران، ترکیه و عربستان، هریک در راستای منافع، آرمان‌ها و اهداف خود به ایفای نقش در این بحران می‌پرداختند. درخصوص روند اصلی یعنی تقابل بین گروه‌های معارض و دولت اسد، آمریکا اگرچه به‌دنبال تضعیف داعش بود اما همزمان سیاست اصلی، یعنی ساقط کردن دولت بشار اسد را نیز دنبال می‌کرد. در سمت مقابل، روسیه ضمن تعقیب تضعیف داعش، به‌دنبال حمایت از دولت سوریه بود (Çevik, 2024: 69).

در سطح منطقه‌ای همین تقابل بین ترکیه و ایران به چشم می‌آید. چنان‌که ترکیه به‌دنبال تضعیف کردها و رژیم سوریه بود، اما ایران حامی رژیم سوریه و به‌دنبال تضعیف معارضان حکومت دوست و متحد خود بود. در کنار این دو کشور، عربستان و اسرائیل با هدف کاهش نفوذ منطقه‌ای ایران، ساقط کردن رژیم حاکم بر سوریه را با حمایت از معارضان این کشور دنبال کردند. بحران سوریه را به‌راحتی می‌توان آوردگاه و میدان نبردی بین رقبای نشان دادن برتری قدرت، هژمون‌سازی و افزایش نفوذ جهانی یا منطقه‌ای توصیف کرد (احمدی‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۲: ۹۱).

ترکیه در سال‌های اخیر، به‌عنوان یکی از بازیگران کلیدی و اثرگذار، نقش مهمی در تحولات منطقه ایفا کرده است. برخلاف ظاهر دیپلماتیک، در بروز و تشدید بسیاری از بحران‌های حادث‌شده در منطقه، مستقیم یا غیرمستقیم نقش داشته است. در گذشته نه‌چندان دور، تعداد

زیادی از دولت‌های خاورمیانه بخشی از قلمرو امپراتوری عثمانی بوده‌اند که حالا ترکیه به‌عنوان پدرسالار، در صدد احیای آن برآمده است؛ اما یکی از اصلی‌ترین موضوعاتی که از منظر مطالعات منطقه‌ای توجه قاطبه تحلیلگران سیستم بین‌الملل را معطوف به خود نموده مسئله رویکرد متناقض دولت ترکیه در بحث منطقه‌گرایی و در بحران‌های منطقه‌ای است. سؤال این است که رویکرد سیاست خارجی دولت اردوغان چگونه منافع و اهداف این کشور را در سطح منطقه‌ای تبیین می‌نماید؟

به نظر می‌رسد که رویکرد سیاست خارجی دولت ترکیه در دوران جدید با نوعی دوگانگی و تناقض همراه است. این کشور همزمان نقش یک قدرت منطقه‌ای فعال و میانجی ثبات را ایفا می‌کند و در عین حال، با استفاده از مداخلات مستقیم و بهره‌برداری از بحران‌ها، منافع ایدئولوژیک و ژئوپلیتیک خود را دنبال می‌کند. پژوهش حاضر از نوع بنیادی-کاربردی، با روش کیفی و رویکرد توصیفی-تحلیلی تدوین شده است. هدف از طرح این پژوهش تحلیل و واکاوی رفتار سیاست خارجی دولت ترکیه در بحران‌های منطقه‌ای، علی‌الخصوص بحران سوریه و پیامدهای امنیتی آن برای جمهوری اسلامی ایران است. اهمیت و ضرورت بررسی رفتار دوگانه ترکیه از آن جهت است که تصمیمات آنکارا تأثیر قابل توجهی بر امنیت و ثبات کشورهای همسایه، به‌ویژه ایران، داشته و دارد. به همین دلیل، موضوع این پژوهش نه تنها از منظر علمی جذابیت دارد، بلکه از نظر کاربردی نیز اهمیت بالایی برای تحلیل وضعیت ژئوپلیتیک منطقه و تدوین سیاست‌های ایران خواهد داشت.

۲. پیشینه پژوهش

در ارتباط با موضوع مورد نظر نگارنده، به‌صورت مستقیم منبعی یافت نشد. در ادامه چند اثر را که با موضوع سنخیت بیشتری دارند به‌اختصار بررسی می‌نماییم.

جدول ۱. پیشینه مطالعات

محقق، محققان	عنوان پژوهش	شرح، یافته‌ها و نتایج
جمشیدی و همکاران (۱۴۰۳)	تحلیل استراتژی کشور ترکیه در مورد راهبرد محور مقاومت در منطقه در هزاره جدید از منظر مطالعات حقوق بین‌الملل	شناخت شخصیت و ذهنیت متفاوت رهبران درباره موضوع‌های گوناگون در سطح منطقه و بین‌الملل ضرورت دارد که کشور ترکیه نیز از این قاعده مستثنا نیست.

محقق، محققان	عنوان پژوهش	شرح، یافته‌ها و نتایج
صادقیان و خرمشاد (۱۴۰۳)	بحران غزه و تأثیر آن بر تعامل / تقابل ساختار کارگزار (مطالعه موردی کشور ترکیه)	بحران غزه در عین اینکه در کشورهای مختلف جهان «افزایش تقابل و تضاد ساختار و کارگزار» را به بار می‌آورد، اما در کشورهای اسلامی به‌ویژه ترکیه به‌صورت دوجبهی تعامل / تقابل بوده است و تداوم بحران غزه در ترکیه، این روند را بیشتر تقابلی کرده است.
قلی‌زاده و کفاش جمشید (۱۳۹۲)	پیامدهای سیاسی امنیتی افزایش قدرت منطقه‌ای ترکیه بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران در غرب آسیا	ایفای نقش مدیریتی ترکیه و دستیابی به مرجعیت منطقه‌ای با میزبانی بسیاری از نشست‌ها و مذاکرات حساس، از جمله برنامه هسته‌ای ایران، ایفای میانجی‌گری در مسئله به‌اصطلاح صلح اعراب و اسرائیل و همچنین رویدادها و انقلاب‌های مردمی کشورهای منطقه، تضعیف سوریه به‌عنوان بازیگر کانونی این محور، تضعیف عمق راهبردی ایران و افزایش تهدیدهای نظامی و امنیتی ایران از سوی رژیم صهیونیستی و حامیان غربی آن عملاً منافع ملی ایران را در منطقه به خطر انداخته است.
Çevik (2024)	تلاش صلح‌طلبانه ترکیه در بلندپروازی‌ها و محدودیت‌های غرب آسیا در یک نظم منطقه‌ای در حال تغییر	از سال ۲۰۲۱ ترکیه به ابتکاری برای آشتی در غرب آسیا پرداخته که شامل سوریه، مصر، رژیم صهیونیستی و امارات می‌شود که هر مورد دارای محرک‌ها، نقاط قوت و موانع خاص خود است که منجر به نتایج متنوعی در پایان ابتکارات می‌شود.
Cengiz (2022)	آینده روابط ایران و ترکیه: رقابت ژئوپلیتیکی محدود یا تشدید احتمالی بین آنکارا تهران؟	رابطه جغرافیایی-سیاسی بین ترکیه و ایران دارای شکاف فزاینده است و دو کشور در مسیرهای سیاسی، اولویت‌ها و منافع متضادی در غرب آسیا دارند.
Shpak (2022)	پرتوریانیسم غیرمستقیم: مورد ارتش ترکیه.	سازوکارهای مداخلات غیرمستقیم ارتش ترکیه در سیاست در قالب یک جامعه پرتوریانیسم مطالعه می‌شود. با بررسی انواع مداخلات ارتش در سیاست ترکیه، این مداخلات را می‌توان در قالب مدل نگهبان مورد بررسی قرار داد.

محقق، محققان	عنوان پژوهش	شرح، یافته‌ها و نتایج
Akça (2018)	تجدید ساختار روابط مدنی نظامی در دوره حزب عدالت و توسعه.	ارتش ترکیه از دیرباز از طریق منابع قدرت سیاسی، قانونی، اداری و اقتصادی خود از یک قدرت نسبتاً خودمختار برخوردار بوده است. با این حال، در دوره حزب عدالت و توسعه (از سال ۲۰۰۲ به بعد) این کشور شاهد تحولات مهمی در مهار قدرت ارتش بوده است.

با بررسی ادبیات و پیشینه پژوهش حاضر درمی‌یابیم که مقالات و منابع منتشر در این زمینه کلی بوده و بیشتر جنبه‌های مختلف و تأثیرات غالب این دو بازیگر منطقه‌ای را در سطح سیستم و نظم منطقه‌ای بررسی نموده‌اند. هر چند داده‌های بعضی از منابع بررسی شده با موضوع مورد نظر نگارنده همخوانی دارد، اما جنبه نوآوری پژوهش حاضر در این است که نگارنده با تحلیل موضوع از منظر چارچوب نظری سازه‌نگاری و تحلیل و تفسیر داده‌های موجود، دلیل تناقض رفتار دوگانه دولت ترکیه در بحران‌های منطقه‌ای به خصوص بحران سوریه و تأثیر این رفتار را بر امنیت ملی - منطقه‌ای ایران بررسی نموده و به داده‌های قابل توجهی دست یافته است.

۳. چارچوب نظری: سازه‌نگاری

سازه‌نگاری یکی از نظریه‌های مهم روابط بین‌الملل است که تأکید دارد رفتار کشورها نه تنها بر اساس منافع مادی بلکه بر اساس هویت، ادراک و هنجارهای اجتماعی شکل می‌گیرد. سازه‌نگاری بیش از آنکه نظریه باشد، فرانظریه است؛ چرا که با مبانی هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی پیوندی وثیق دارد (صیادنورد حسینی و مایلی، ۱۳۹۹: ۴۲). سازه‌نگاری به‌عنوان یک فرانظریه بر آن است که با رفع نقاط ضعف نظریه‌های گوناگون، تصویر واقعی‌تر و علمی‌تری از الگوی رفتاری کشورها در نظام بین‌الملل ارائه دهد. آنچه درخصوص این نظریه مهم جلوه می‌کند آن است که این رویکرد صرفاً بر شرایط و نیروهای مادی بسنده نمی‌کند، بلکه بر اهمیت انگاره‌ها، قواعد و هنجارها نیز تأکید می‌نماید (قوام، ۱۳۸۶: ۲۲۲).

نظریه سازه‌نگاری این تصور را نمی‌پذیرد که کشورها به‌صورت کنشگران ذره‌ای خودپرست که منافعشان پیش از تعامل اجتماعی بین‌المللی شکل گرفته و آن‌ها صرفاً به‌منظور تأمین اهداف

راهبردی وارد روابط بین‌الملل می‌شوند. سازه‌انگاری از طریق رهیافت سیاست هویت، تلاش می‌کند چگونگی نقش و تأثیر اجتماعات بین‌الذنهانی مانند ناسیونالیسم، قومیت، مذهب و فرهنگ در سیاست خارجی را توضیح دهد (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۲: ۴۳). سازه‌انگاری در اصل تلاشی است برای برقراری نوعی پیوند میان دو رهیافت که اصطلاحاً با عنوان رهیافت‌های عقلانیت‌گرا (نئورئالیسم و نئولیبرالیسم) و انتقادی (هنجاری و جامعه‌شناختی) شناخته می‌شود (صبیانورد حسینی و مایلی، ۱۳۹۹: ۳۸).

سازه‌انگاری در تحلیل رفتار دولت اردوغان در بعد منطقه‌گرایی و به‌خصوص در بحث بحران سوریه کمک می‌کند تا رویکرد دوگانه این کشور را در بستر هویت ملی، نقش منطقه‌ای که در سیاست خارجی برای رسیدن به اهداف و منافع ملی-منطقه‌ای برای خود تعریف نموده و ادراک و برداشت این کشور از جمهوری اسلامی ایران و منافع این کشور در منطقه (هدف هر دو کشور رسیدن به هژمون منطقه‌ای، اما با اهداف متفاوت است) و سایر بازیگران توضیح دهد. پس در ادامه متغیرهای مورد بحث را در قالب این نظریه تفسیر و تحلیل خواهیم نمود.

۴. روش‌شناسی

پژوهش حاضر به‌منظور بررسی رفتار سیاست خارجی دولت ترکیه در بحران‌های منطقه‌ای، به‌خصوص بحران سوریه و پیامدهای امنیتی آن برای جمهوری اسلامی ایران از روش تحقیق کیفی و رویکرد توصیفی-تحلیلی بهره گرفته است. این روش با توجه به ماهیت موضوع که نیازمند تحلیل روابط ساختاری، تاریخی و نهادی بین متغیرها است، مناسب‌ترین چارچوب روش‌شناختی برای پاسخ به سؤال پژوهش محسوب می‌شود. در این راستا، گردآوری داده‌ها به‌صورت کتابخانه‌ای و از طریق تحلیل اسناد، گزارش‌های رسمی، مقالات علمی معتبر، داده‌های آماری نهادهای بین‌المللی انجام گرفته است. تأکید پژوهش بر استفاده از منابع دست‌اول و داده‌های مستند آماری موجب افزایش اعتبار یافته‌های پژوهش شده است. در مرحله تحلیل، از روش تحلیل اسنادی بهره گرفته شده که امکان استخراج مضامین، روندها و ارتباطات علی بین متغیر مستقل (رویکرد سیاست خارجی دولت اردوغان) و متغیر وابسته (رفتار متناقض این کشور در بحران‌های منطقه‌ای) را فراهم می‌سازد. در این تحلیل از مدل و چارچوب نظری سازه‌انگاری استفاده شده است تا امکان تبیین علی و فرایندی فراهم آید.

۵. تجزیه و تحلیل داده‌ها

۵-۱. چارچوب کلی سیاست خارجی ترکیه در خاورمیانه

جغرافیای کشور ترکیه، موقعیت بین آسیا، اروپا، خاورمیانه و شمال آفریقا به هویت منحصر به فرد آن شکل داده است (Yenigun, 2002). سیاست خارجی ترکیه در خاورمیانه طی دو دهه گذشته، به‌ویژه در دوران رجب طیب اردوغان و حزب عدالت و توسعه، تحت تأثیر سه عامل شکل گرفته است:

۵-۱-۱. هویت و ایدئولوژی نوعثمانی‌گری

کشور ترکیه تلاش می‌کند نقش خود را به‌عنوان قدرت منطقه‌ای، با یادآوری میراث تاریخی عثمانی در روابط با کشورهای همسایه، بازآفرینی کند. این نگاه باعث شده که ترکیه در سیاست خارجی، تهاجمی و مداخله‌جویانه رفتار نماید (Akça, 2018: 153). احمد داوود اوغلو،^۱ سیاست‌مدار نامدار از حزب عدالت و توسعه، معتقد است که ترکیه باید با تکیه بر عمق تاریخی و فرهنگی خود در تحولات خاورمیانه، نقش فعال‌تری داشته باشد و از ظرفیت‌های فرهنگی، تاریخی و دینی خود برای گسترش نفوذ در محیط پیرامونی استفاده کند. سیاست خارجی حزب عدالت و توسعه تا حد زیادی متأثر از نظریه عمق استراتژیک احمد داوود اوغلو بوده است. بر اساس این دیدگاه، ترکیه تحولات خاورمیانه را به‌عنوان رهبر و خدمت‌گذار آن هدایت خواهد کرد (داوود اوغلو، ۱۳۹۱: ۸۹).

حزب عدالت و توسعه، بر اساس سیاست نوعثمانی‌گری، سعی دارد هویت ترکیه با گذشته عثمانی و فرهنگ آن و نفوذ در مناطقی از خاورمیانه را که در گذشته جزئی از قلمرو امپراتوری عثمانی بوده بازبانی کند (Alerma, 2017: 2). بنابراین، اصول و مبانی سیاست خارجی حزب عدالت و توسعه عبارتند از:

- پیگیری نقش محوری در منطقه؛
- تعریف نقش میانجی در مسائل منطقه‌ای؛
- تعادل‌بخشی در روابط با شرق و غرب؛
- ارائه الگویی برای کشورهای مسلمان و رقابت با الگوی جمهوری اسلامی ایران (عبداله و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۱۱).

بر اساس دیدگاه نوعثمانی‌گری، ترکیه دارای جغرافیای مرکزی است که در دل خود مناطق فعل و انفعال اصلی دنیا را دربر دارد. بر این اساس، ترکیه خود را در دوران حاضر جزئی از خاورمیانه، قفقاز، اروپا و بالکان نمی‌داند، بلکه خود را در همسایگی با آن‌ها تعریف می‌کند و ژئوپلیتیکی جدا از این مناطق را برای خود تصور می‌کند (Akça, 2018: 154). در ساخت این ژئوپلیتیک معجزا، علاوه بر جغرافیای سیاسی، جغرافیای فرهنگی و تاریخی نیز به کار می‌رود و ترکیه خود را محور سه قاره به‌طور اعم و محور مناطق جداشده از عثمانی سابق به‌طور اخص تصور می‌کند (گرامی‌مقدم و مددلو، ۱۳۹۵: ۱۲۲).

بنابراین، در این مورد بایستی گفت که ترکیه به‌عنوان یک بازیگر پیچیده و چندوجهی در منطقه، همزمان با عضویت در ناتو، روابط نزدیکی با برخی کشورهای منطقه و حمایت از برخی گروه‌ها، سیاست‌های مستقلی را نیز دنبال می‌کند. استفاده از عبارت «بازی دوگانه یا بازی چندوجهی» برای توصیف سیاست‌های ترکیه مناسب‌تر به نظر می‌رسد. ترکیه نخست با به قدرت رسیدن گروه‌های اخوانی در برخی کشورهای عربی، امید داشت که در صورت سقوط دولت بشار اسد، بتواند به استقرار رژیم مشابه مدل اسلام لیبرال ترکیه در چارچوب گفتمان اخوانی دست یابد و نیز در برابر نفوذ دو رقیب دیگر، اسلام انقلابی ایران و اسلام سلفی عربستان، از لحاظ جایگاه موازنه قدرت منطقه‌ای دست برتر داشته باشد.

باید در نظر داشت که مدل اسلامی ترکیه که مورد حمایت غرب است به‌دنبال همسویی با غرب و ترویج اسلام لیبرال در منطقه، برای افزایش قدرت نرم ترکیه و حفظ روابط با دولت‌های محافظه‌کار است. این مدل همچنین بهبود و گسترش روابط با غرب و رژیم صهیونیستی و تحقق دکترین نوعثمانی‌گری را دنبال می‌کند. فلذا در این مورد دولت ترکیه در راستای بسط و گسترش سیاست جدید خود، تلاش کرده تا تعدادی از کشورهای منطقه را در جهت ایجاد محور سنی به رهبری خود در مقابل محور شیعه ایران با خود همراه کند.

۵-۱-۲. اقتصاد و انرژی

کشور ترکیه جزو معدود کشورهای خاورمیانه است که از منابع انرژی محروم است و لذا خاورمیانه برای آن کشور یک منبع مهم انرژی و بازار صادراتی به شمار می‌آید. ترکیه در دوران اردوغان در راستای ایجاد پروژه‌های زیرساختی (مانند خطوط انتقال گاز و حمل‌ونقل) اقدامات زیادی انجام داده که بعضاً با دور زدن ایران، منافع ملی و حتی امنیتی ایران نادیده گرفته شده است.

در سال‌های اخیر، آذربایجان با حمایت ترکیه و آمریکا، تلاش داشته با سلطه بر گذرگاه زنگرور، ایران را از دسترسی به روسیه، اروپا و... محروم کند؛ بنابراین، می‌توان این‌طور پنداشت که سیاست‌های اردوغان در مناطق مختلف در ضدیت مستقیم با منافع ملی ایران بوده است (Shpak, 2022: 83).

۳-۱-۵. امنیت و بحران‌های منطقه‌ای

حضور گروه‌های معارض و مسلح مثل کردها در ترکیه، عراق، ایران، سوریه و...، بحران‌های منطقه‌ای مثل قفقاز و جنگ داخلی سوریه، عراق، بحران قره‌باغ و... سیاست خارجی ترکیه را به سمت اقدامات مداخله‌گرایانه سوق داده است (صادقیان و خرمشاد، ۱۴۰۳: ۹۲). ترکیه در این چارچوب، گاهی با ایران و روسیه همکاری کرده و گاهی در تقابل با آن دو کشور رفتار کرده که نشانگر سیاست متناقض، غیرتعاملی و غیرشفاف آن کشور در سیاست خارجی است (Çevik, 2024: 71).

۵-۲. راهبرد ترکیه در تحولات داخلی سوریه در تقابل با جمهوری اسلامی ایران

سوریه از معدود دولت‌های عربی بوده که همواره رابطه دوستانه‌ای با ایران داشته است. در جنگ هشت‌ساله عراق علیه ایران، به‌رغم مخالفت‌های اعراب، از ایران حمایت کرد. ایران به پاس قدرشناسی و نیز موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک و نقش محوری سوریه در حفظ و تقویت محور مقاومت (حزب‌الله، حماس، جهاد اسلامی و...)، در جریان خیزش مردمی، تمام و کمال در کنار آن دولت ایستاد و برای حفظ و بقای اسد در قدرت هزینه‌های مالی و انسانی سنگینی هم پرداخت نمود. دولت اردوغان، برعکس رویه ایران، پس از ناتوانی در متقاعد کردن اسد برای اصلاحات، به یکی از اصلی‌ترین حامیان سیاسی و لجستیکی گروه‌های مخالف سوریه تبدیل شد. ترکیه از آغاز بحران در سوریه، از گروه‌های تروریستی سوریه از جمله داعش حمایت کرد (خلیلی‌نژاد و دهشیار، ۱۳۹۶: ۱۰۸).

این سیاست نقطه عطفی در جهت‌گیری منطقه‌ای آنکارا بود. مداخلات ترکیه و بلوک غربی-عربی در سوریه باعث نگرانی ایران شد؛ چرا که توازن منطقه‌ای به ضرر محور مقاومت در حال تغییر بود. از دیدگاه ایران، اردوغان عملاً در راستای منافع آمریکا و ناتو گام برمی‌داشت. با ورود نظامی روسیه و حمایت همه‌جانبه ایران از دمشق، سیاست ترکیه و متحدانش در سوریه موقتاً

شکست خورد و به تدریج از سیاست سرنگونی اسد به همکاری محدود با روسیه و ایران در قالب ائتلاف آستانه تغییر مسیر داد.

ترکیه در راستای رویکرد دوگانه و متناقضش در بحران‌های منطقه‌ای، به‌ویژه در موضوعات مرتبط با منافع ملی ایران، از یک طرف در چارچوب ائتلاف آستانه، در کنار ایران و روسیه از ثبات موجود در سوریه حمایت می‌کند، اما در خفا از گروه‌های تروریستی افراطی سنی مثل جبهه‌النصره - که همچنان بخش‌هایی از خاک سوریه را در کنترل داشتند - حمایت سیاسی، مالی و لجستیکی می‌نمود.

بعد از مدتی ناآرامی و بی‌ثباتی، دولت بشار با حمایت ایران و روسیه توانست اوضاع را آرام کند و لذا تصور عمومی در ایران و جهان این بود که خطر سرنگونی دولت بشار اسد دفع شده است؛ اما در کمال ناباوری و در حرکتی غافلگیرانه و سریع، گروه‌های تروریستی مورد حمایت ترکیه (با چراغ سبز روسیه و غافلگیری ایران) و با حمایت جبهه غربی-عربی و خیانت فرماندهان نظامی، دولت بشار اسد را سرنگون کردند. رهبر شورشیان، احمد الشرع، تروریست سابق و متحد فعلی غرب به قدرت رسید و حالا ترکیه متحد اصلی و بلامنازع دولت جدید شده است. سؤال جدی این است که چرا دولت اسد و متحدانش، بعد از سرکوبی بسیاری از گروه‌های تجزیه‌طلب و تروریستی، اجازه دادند گروه مسلح مورد حمایت ترکیه (گروه حاکم فعلی) همچنان بخش‌هایی از خاک سوریه را در کنترل داشته باشند. با قدرت گرفتن گروه‌های مورد حمایت ترکیه در سوریه و فرار بشار اسد، ایران و متحدانش (محور شیعی) از سوریه عقب‌نشینی کردند و محور سنی به رهبری ترکیه به بازیگر کلیدی در سوریه تبدیل شدند. ترکیه در سوریه جدید سه نقش مرتبط ایفا می‌کند: تسهیل‌گر، دولت‌ساز و محافظ. در واقع، در راستای سیاست دوگانه و متناقض ترکیه و تقویت محور سنی، تحولات حادث‌شده در سوریه (سقوط بشار اسد و تشکیل دولت احمد الشرع و...) از حمایت مستقیم ترکیه و کشورهای عربی و غربی و غیرمستقیم اسرائیل برخوردار بوده و سطح روابط ایران با سوریه جدید به حداقل ممکن رسیده است. در مدتی کوتاه بعد از سقوط دولت بشار اسد، دولت‌های غربی (آمریکا و اتحادیه اروپا)، البته با حمایت عربستان و امارات، کلیه تحریم‌های وضع‌شده علیه سوریه را برداشتند و سطح روابط سوریه با جهان آزاد گسترش یافت (Cengiz, 2022: 59).

بر اساس این توضیحات، می‌توان گفت که بدیهی است سقوط دولت بشار اسد باعث تضعیف محور مقاومت در منطقه گردد. با خروج نیروهای ایران، روسیه و حزب‌الله از سوریه، رژیم اسرائیل از فرصت‌های پیش‌آمده نهایت استفاده را می‌کند. لذا اسرائیل همچنان با حمایت ترامپ، رئیس‌جمهور فعلی آمریکا، سیاست زمین سوخته را در منطقه (غزه، لبنان، سوریه) ادامه می‌دهد و جنگی ۱۲ روزه را هم بر ایران تحمیل کرد. در چنین شرایطی، امکان حمایت مالی و نظامی ایران از جبهه مقاومت به کمترین حد ممکن رسیده و با چالش جدی مواجه شده است. در واقع، سقوط اسد و تشکیل دولت جدید احمد الشرع باعث تشدید وضعیت بحرانی منطقه شده و جبهه عربی-غربی را جایگزین جبهه ایران و روسیه نموده است.

۳-۵. پیامدهای رویکرد متناقض سیاست خارجی دولت ترکیه بر اهداف امنیتی-

منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران در بستر بحران سوریه

۳-۵-۱. جایگاه سوریه در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

سوریه به دلیل موقعیت جغرافیایی، تاریخی، ژئوپلیتیکی و استراتژیکی، یکی از مهم‌ترین کشورهای خاورمیانه محسوب می‌شود. سوریه جزو نخستین کشورهایی بود که پس از سقوط دولت پهلوی، جمهوری اسلامی ایران را به رسمیت شناخت. این کشور از معدود کشورهای عربی بود که در جنگ تحمیلی از صدام حمایت نکرد. روابط دولت کشور (ایران-سوریه) در پنج دهه گذشته دوستانه و استراتژیک بوده است. در واقع، آنچه روابط دو کشور را به هم نزدیک کرده نه عامل دینی و ایدئولوژی بلکه تا حد زیادی مؤلفه‌های جغرافیایی و ژئوپلیتیکی آن دو بوده است (قلی‌زاده و کفاش جمشید، ۱۳۹۲: ۱۱۱).

آنچه اهمیت و جایگاه سوریه را برای ایران دوچندان نمود اتخاذ سیاست مقابله‌جویانه این کشور و همراهی با ایران در برابر اسرائیل بود که از لحاظ راهبردی، سوریه را در کنار ایران، حزب‌الله و حماس قرار داده بود. در واقع، پیوندهای سوریه و ایران پس از انقلاب، به شکل‌گیری محوری از متحدان شامل ایران، سوریه، حزب‌الله و حماس منجر شد که به محور مقاومت معروف شده است (ربیعی و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۸). روابط تهران-دمشق در طول تاریخ بر منافع استراتژیک از جمله خنثی کردن قدرت ایالات متحده آمریکا و اسرائیل در خاورمیانه استوار بوده است. دو کشور همچنین در مواقع لزوم برای ایجاد موازنه در برابر دولت‌های عربی به یکدیگر تکیه داشته‌اند. همان‌گونه که گفته شد، اتحاد دو کشور تا حد زیادی فاقد بعد ایدئولوژیک و مذهبی

بوده است. در مقابل، از نگاه تهران، سوریه مزایای استراتژیک فراوانی از جمله دروازه استراتژیک به جهان عرب، سدی در برابر قدرت آمریکا و اسرائیل و شاید مهم‌تر از همه یک پل ارتباطی مهم برای دسترسی به حزب‌الله لبنان است (آشتیانی و روشن‌نظر، ۱۴۰۲: ۹۲).

شکل‌گیری جنبش‌های اجتماعی در جهان عرب در سال ۲۰۱۱ بستر داخلی سوریه را که اساساً بحران‌خیز است تحت تأثیر قرار داد و مداخلات قدرت‌های بزرگ آن کشور را وارد جنگ داخلی کرد. بحران داخلی، بازیگران منطقه‌ای را که درصدد بسط نفوذ و یا تثبیت جغرافیای عملیاتی فرامرزی خود بودند وارد معادلات داخلی سوریه کرد (حیدری و نورمحمدی، ۱۳۹۳: ۶۶).

با بحران سوریه و شکل‌گیری داعش در منطقه، نفوذ ایران در منطقه افزایش پیدا کرد. ایران با استفاده از خلاهای ناشی از مداخله نکردن آمریکا و در جهت مقابله با گروه‌های افراطی، روابط خود را با گروه‌های وابسته و شیعی (محور مقاومت) بیشتر کرد. محور مقاومت به‌عنوان یک شبکه استراتژیک و نظامی به ایران این امکان را داد تا نفوذ خود را در کشورهای همسایه (عراق، سوریه، لبنان) افزایش دهد و به‌عنوان ابزاری برای ایجاد توازن قدرت در برابر رقبای منطقه‌ای و فرماندهی عمل کند. بحران سوریه از لحاظ قدرت تأثیرگذاری و تعداد بازیگران دخیل در آن یکی از مهم‌ترین منازعات دهه‌های اخیر در خاورمیانه بوده است. به همین دلیل است که قدرت‌های منطقه‌ای و فرماندهی‌های به شیوه‌های مختلف در آن دخالت کردند. حضور گسترده جریان‌های وابسته به القاعده، سلفی‌های مورد حمایت عربستان، گروه‌های مورد حمایت ترکیه و... در بحران سوریه به شکل مستقیم و غیرمستقیم بر منافع ملی ایران تأثیرگذار بود؛ چرا که جمهوری اسلامی ایران معتقد بوده و هست که آمریکا و اسرائیل و محور سنی با هدف تضعیف مؤلفه‌های امنیت ملی ایران، به دنبال حذف حاکمیت سوریه هستند. لذا، نگرانی ایران از احتمال سقوط بشار اسد باعث شد به سوریه ورود جدی و همه‌جانبه نماید. رهبری ایران درگیری‌های داخلی سوریه را موضوعی سیاه و سفید می‌بیند و معتقد است دولت بشار اسد بخش مهمی از محور مقاومت در برابر رژیم صهیونیستی و خط مقدم مبارزه ایران با آمریکاست (موسوی و جعفری‌فر، ۱۴۰۳: ۳۱۲).

۵-۳-۲. سقوط اسد و تأثیر آن بر موازنه قدرت در منطقه

ایران بزرگ‌ترین هم‌پیمان دولت سوریه بود. دولت اسد یک متحد راهبردی مهم در پروژه‌های منطقه‌ای ایران بود. سقوط دولت بشار اسد ضربه سنگینی به منافع راهبردی ایران زد. از دست دادن

کنترل خاک سوریه برای ایران به معنای از دست دادن یکی از محورهای مهمی است که از آن برای اجرای راهبرد خود در مقابله با قدرت‌های مهم منطقه‌ای و بین‌المللی مانند عربستان، اسرائیل و آمریکا استفاده می‌کرد. مطمئناً تحلیل چگونگی کمک‌های ایران به حزب‌الله و حماس و... بدون در نظر گرفتن نقش سوریه بسیار مشکل است؛ بنابراین، برای ایران سقوط بشار اسد دست کم شامل از دست رفتن بخشی از توانایی اعمال نفوذ در منازعات اعراب و اسرائیل و فلسطینی‌ها و متحدانش در لبنان به‌خصوص حزب‌الله است.

سقوط رژیم اسد فرصتی برای ترکیه فراهم کرده تا نفوذ خود را در سوریه و منطقه افزایش دهد. ترکیه در سوریه جدید جایگاه ممتازی خواهد داشت. فروپاشی دولت بشار اسد، در شرایطی که ایران زیر شدیدترین تحریم‌های بین‌المللی قرار دارد، برای ایران شوک‌آور و جبران‌ناپذیر خواهد بود و همان‌طور که قبلاً گفته شد، توازن منطقه‌ای و استراتژیکی را به سود رقبای ایران افزایش داده است (Çevik, 2024: 75).

۳-۳-۵. تضعیف محور مقاومت و از دست رفتن عمق استراتژیک ایران

یکی از اهداف راهبردی ایران در سوریه حفظ محور مقاومت و جلوگیری از گسترش نفوذ اسرائیل و آمریکا بوده است. در مقابل، ترکیه در بحران سوریه از گروه‌های معارض مسلح حمایت کرد که اغلب در تقابل مستقیم با دولت سوریه و متحدانش (ایران، حزب‌الله و...) قرار داشتند. این سیاست موجب افزایش هزینه‌های نظامی و امنیتی ایران در سوریه شد و موازنه قدرت را به‌تأویب دچار بی‌ثباتی کرد. منازعه داخلی سوریه الگوی جدیدی از پویای امنیتی در منطقه به وجود آورد که در چارچوب کشمکش بازیگران برای افزایش نفوذ منطقه‌ای قابل تبیین است (شمس دولت‌آبادی و عسگری، ۱۳۹۸: ۳۶).

در نهایت به‌طور خلاصه باید گفت که جبهه «غربی، عربی، عبری» در سوریه بعد از حکومت اسد درصدد ایجاد الگوی جدیدی از نظم منطقه‌ای بدون مشارکت ایران است که در این ترتیبات جدید، قدرت و توان راهبردی ایران به‌صورت چشم‌گیری کاهش پیدا خواهد کرد. در ایران عقیده بر این بود که رهبران سوریه در خط مقدم نبرد با اسرائیل قرار دارند که همواره افکار عمومی سوریه و سایر کشورهای عربی را علیه اسرائیل تحریک کرده و با تحریک افکار عمومی جوامع عربی و اسلامی، زمینه تداوم مقاومت در محیط منطقه‌ای ادامه پیدا می‌کرد. علاوه بر این موضوع، سقوط بشار اسد به معنای قطع مسیر زمینی و لجستیکی ایران به حزب‌الله، حماس و

تضعیف محور مقاومت است. در چنین شرایطی، ایران عمق راهبردی خود را در مدیترانه و در مرزهای فلسطین از دست می‌دهد و در محاصره ژئوپلیتیکی قرار می‌گیرد. در واقع، سقوط بشار اسد زمینه را برای ظهور رژیم جدید و نظم منطقه‌ای نامطلوب ایران آماده کرده است. شکل‌گیری نظم نوین قاعدتاً با نفوذ و گسترش بیشتر قدرت هلال سنی طرفدار غرب - که از ترکیه به سوریه، اردن، عربستان، امارات و... گسترده شده - همراه خواهد بود. در نظم جدید پیش‌رو، به احتمال زیاد، با حمایت ترامپ، شاهد برقراری و گسترش روابط اسرائیل با دولت‌های عربی (پیمان ابراهیم) خواهیم بود؛ بنابراین، سناریوی کابوس‌واری برای ایران بعد از خروج اسد شکل گرفته است و آن جابه‌جایی از نظم موجود به نظم سنی است که قطعاً ضدایرانی، ضدشیعی و طرفدار رقبای ایران در منطقه خواهد بود.

۶. نتیجه‌گیری

از منظر تئوری سازه‌نگاری، ایدئولوژی نوع‌ثانی‌گری تصورات و معانی خاصی را در سیاست منطقه‌ای ترکیه ایجاب کرد که رفتارهای آن را در بحران سوریه و روابط با ایران قابل‌فهم‌تر می‌سازد. مداخله ترکیه در بحران سوریه از ابتدا تا کنون، در ضدیت مستقیم یا منافع ملی و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران بوده است. پس از بحران‌های عربی و افزایش نفوذ ایران و محور مقاومت، کشورهای سنی منطقه برای حفظ تعادل قدرت تلاش و افری کردند. ترکیه با استفاده از دیپلماسی، حمایت مالی و نظامی از گروه‌های سنی در سوریه و عراق به شکل‌دهی محور سنی کمک کرد. ظهور محور سنی صرفاً یک واکنش منطقه‌ای نیست، بلکه یک استراتژی نظام‌مند و هدایت‌شده به‌دست بازیگران اصلی به‌ویژه ترکیه است. نوع‌ثانی‌گری بر بازآفرینی نقش ترکیه به‌عنوان قدرت منطقه‌ای، با توجه به میراث تاریخی عثمانی تأکید دارد. اردوغان محور سنی را به‌عنوان ابزار سیاست خارجی و برای مقابله با نفوذ ایران و محور مقاومت به کار گرفت. ایران از همان آغاز بحران داخلی سوریه، سیاست ثبات دولت سوریه را در پیش گرفت؛ در حالی که ترکیه در راستای پیشبرد سیاست نوع‌ثانی‌گری بر سقوط بشار اسد تأکید داشت. این اختلاف دیدگاه تنش میان تهران و آنکارا را افزایش داد.

در پی بحران داخلی سوریه، ترکیه با باز کردن مرزها برای گروه‌های مخالف و ایجاد اردوگاه‌های پناهندگان در خاک خود، عملاً در بحران سوریه درگیر شد. رویکرد ترکیه در بحران سوریه دوگانه و متناقض بود. از یک طرف و به‌ظاهر در جلسات مثلث درگیر در سوریه (ایران-

روسیه-ترکیه) شرکت می‌کند و در مذاکرات آستانه با حل و فصل مسأله‌های بحران سوریه همراهی می‌نماید و از طرف دیگر، گروه‌های تروریستی مخالف اسد را تسلیح مالی و لجستیکی کرد.

اهمیت راهبردی ترکیه به سبب موقعیت منحصر به فردی است که این کشور در مرکز مثلث بحران خیز و بی‌ثبات (خاورمیانه-بالکان-قفقاز) دارد. همین امر، این اجازه را به این کشور می‌دهد که در امور منطقه‌گرایی و بحران‌های منطقه‌ای تأثیر شگرفی بر همسایگان و منطقه از بعد امنیتی-سیاسی بگذارد.

یافته‌ها و نتایج پژوهش مؤید آن است که رفتار متناقض سیاست خارجی ترکیه، در بحث منطقه‌ای و به خصوص در بحران سوریه پیامدهای مؤثری در بعد منطقه‌ای-امنیتی برای جمهوری اسلامی ایران داشته است. دولت ترکیه با حمایت همه‌جانبه از مخالفان دولت سوریه (از ابتدا تا انتها) و سقوط دولت بشار اسد، ضمن تشدید بی‌ثباتی پیرامون مرزهای ایران، موجب افزایش تهدیدات اسرائیل و محور ابراهیم، حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای، تضعیف هرچه بیشتر محور مقاومت و کاهش نفوذ منطقه‌ای ایران گردیده است.

منابع

- احمدی‌نژاد، حمید؛ پیرانی، شهره؛ قیطاسی، سجاد. (۱۴۰۲). «شکل‌گیری منطقه زوپا بین ایران و ترکیه در بحران سوریه». *بحران‌پژوهی جهان اسلام*، ۱۰(۴)، ۹۰-۱۱۱. <https://doi.org/10.27834/CSIW.2312.1327.4.31.2>
- جمشیدی، محسن؛ صالحیان، تاج‌الدین؛ کبیری، زهره. (۱۴۰۳). «تحلیل استراتژی کشور ترکیه در مورد راهبرد محور مقاومت در منطقه در هزاره جدید از منظر مطالعات حقوق بین‌الملل». *رویکردهای حقوق سیاسی*، ۲(۲)، ۶۳-۷۰. <https://doi.org/10.22084/qjpla.2025.30893.1033>
- حیدری، مهدیه؛ نورمحمدی، مرتضی. (۱۳۹۳). «تبیین تأثیر شکنندگی دولت سوریه بر امنیت داخلی و منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران». *مطالعات راهبردی سیاست بین‌الملل*، ۴(۷)، ۵۹-۷۸. <https://doi.org/10.22080/jpir.2020.2946>
- خلیلی‌نژاد، روح‌الله؛ دهشیار، حسین. (۱۳۹۶). «بحران سوریه و امنیت ملی ترکیه». *پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، ۷(۲)، ۱۰۷-۱۴۰. <https://priw.ir/article-1-563-fa.html>
- داوود اوغلو، احمد. (۱۳۹۱). *عمق راهبردی، موقعیت ترکیه در صحنه بین‌المللی*، ترجمه محمدحسین نوحی‌نژاد ممقانی، تهران: امیرکبیر.

- دهقانی فیروزآبادی، سید جلال. (۱۳۹۲). سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تهران: انتشارات سمت.
- ریبعی، حسن؛ نقدی، جعفر؛ نجفی، سجاد. (۱۳۹۶). «بحران سوریه و امنیت ملی ایران». *تحقیقات سیاسی و بین‌المللی*، ۹(۳۰)، ۶۱-۸۸. https://journals.iau.ir/article_591474.html
- شمس دولت‌آبادی، سید محمدرضا؛ عسگری، مهدی. (۱۳۹۸). «تأثیر ژئوپلیتیک سوریه بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با رژیم صهیونیستی». *امنیت ملی*، ۹(۳۳)، ۲۵-۵۲. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.33292538.1398.9.33.2.0>
- صادقیان، حسن؛ خرمشاد، محمدباقر. (۱۴۰۳). «بحران غزه و تأثیر آن بر تعامل / تقابل ساختار کارگزار (مطالعه موردی کشور ترکیه)». *مطالعات سیاسی جهان اسلام*، ۱۳(۳)، ۱۲۳-۱۴۸. <https://doi.org/10.30479/psiw.2024.20212.3323>
- صیادنورد حسینی، مجید؛ مایلی، محمدرضا. (۱۳۹۹). «تحویل نظریه سازه‌انگاری از روابط بین‌الملل به مباحث علوم سیاسی». *مطالعات روابط بین‌الملل*، ۱۳(۲)، ۱۳۳-۱۵۳. https://journals.iau.ir/article_674548.html
- عبداله، عبدالمطلب؛ ولی‌زاده، رامین؛ پیروزفر، مهدی. (۱۳۹۷). «انگاره‌های هویتی و تبیین سیاست خارجی حزب عدالت و توسعه در قبال جمهوری اسلامی ایران». *پژوهش‌نامه انقلاب اسلامی*، ۸(۲۷)، ۲۰۱-۲۱۵. <https://doi.org/10.22084/rjir.2018.15867.2369>
- قلی‌زاده، سید ابراهیم؛ کفاش جمشید، محمدرضا. (۱۳۹۲). «پیامدهای سیاسی-امنیتی افزایش قدرت منطقه‌ای ترکیه بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران در غرب آسیا». *افتخای امنیتی*، ۵(۱۹)، ۱۱۰-۱۳۱. https://ps.ihu.ac.ir/article_200434.html
- قوام، عبدالعلی. (۱۳۸۶). *نظریه‌ها و رویکردها در روابط بین‌الملل*، تهران: انتشارات سمت.
- گوهری‌مقدم، ابوذر؛ مددلو، رامین. (۱۳۹۵). «نوعثمانی‌گری در سیاست خارجی حزب عدالت و توسعه». *پژوهش‌های راهبردی سیاست*، ۵(۱۷)، ۱۲۱-۱۴۳. <https://doi.org/10.22054/qpps.2010.4350>
- موسوی، سید محمدرضا؛ جعفری‌فر، احسان. (۱۴۰۳). «تأثیر محور مقاومت در تغییر راهبردها و توازن قدرت در منطقه غرب آسیا». *مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام*، ۶(۴)، ۳۰۹-۳۳۲. <https://doi.org/10.22034/fasiw.2025.480843.1387>

References

- Abdollah, A., Valizadeh, R., & Pirouzfard, M. (2018). "Identity conceptions and the explanation of the Justice and Development Party's foreign policy towards the Islamic Republic of Iran". *Journal of Research on Islamic Revolution*, 8(27), 201-215. [In Persian]. <https://doi.org/10.22084/rjir.2018.15867.2369>
- Ahmadi-Nejad, H., Pirani, S., & Gheytsi, S. (2023). "The formation of the Zopa region between Iran and Turkey in the Syrian crisis". *Journal of Crisis Studies of the Islamic World*, 10(4), 90-111. [In Persian]. <https://doi.org/10.27834/CSIW.2312.1327.4.31.2>
- Akça, İ. (2018). "The restructuring of civil-military relations during the AKP period". *Confluences Méditerranée*, 107(4), 59-71. <https://doi.org/10.3917/come.107.0059>

- Alema, F. (2017). *The evolution of Turkey's Syria policy* [Report]. Istituto Affari Internazionali (IAI).
- Cengiz, M. E. (2022, September 20). *The future of the Iranian-Turkish relationship: A contained geopolitical rivalry or a possible escalation between Ankara and Tehran?* Sharq Forum. Retrieved from <https://research.sharqforum.org/2022/09/20/iranian-turkish-relationship>
- Çevik, S. (2024). *Turkey's reconciliation efforts in the Middle East: Ambitions and constraints in a changing regional order* (SWP Research Paper No. 15). Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP), German Institute for International and Security Affairs. <https://doi.org/10.18449/2024RP15>
- Davutoglu, A. (2012). *Strategic depth: Turkey's position on the international stage*, (M. H. Noohinejad Mamaqani, Trans.). Tehran: Amirkabir Publishing. [In Persian].
- Dehghani Firoozabadi, S. J. (2013). *The foreign policy of the Islamic Republic of Iran*. Tehran: Samt Publications. [In Persian].
- Gholizadeh, S. E., & Kafash Jamshid, M. R. (2013). "Political-security consequences of Turkey's increasing regional power on the national interests of the Islamic Republic of Iran in West Asia". *Security Horizons*, 5(19), 110-131. [In Persian]. https://ps.ihu.ac.ir/article_200434.html
- Gohari Moghadam, A., & Madadlou, R. (2016). "Neo-Ottomanism in the foreign policy of the Justice and Development Party". *Quarterly Journal of Strategic Political Studies*, 5(17), 121-143. [In Persian]. <https://doi.org/10.22054/qjps.2010.4350>
- Heydari, M., & Noormohammadi, M. (2014). "Explaining the impact of the fragility of the Syrian government on the domestic and regional security of the Islamic Republic of Iran". *Strategic Studies of International Politics*, 4(7), 59-78. [In Persian]. <https://doi.org/10.22080/jpir.2020.2946>
- Jamshidi, M., Salehian, T., & Kabiri, Z. (2024). "Analysis of Turkey's strategy regarding the resistance axis in the region in the new millennium from the perspective of international law studies". *Political Law Approaches*, 2(2), 63-70. [In Persian]. <https://doi.org/10.22084/qjpla.2025.30893.1033>
- Khalilinejad, R., & Dehshiar, H. (2017). "The Syrian crisis and Turkey's national security". *Political Research of the Islamic World*, 7(2), 107-140. [In Persian]. <https://priw.ir/article-1-563-fa.html>
- Mousavi, S. M. R., & Jafarifar, E. (2024). "The impact of the resistance axis on changing strategies and the balance of power in the West Asian region". *Fundamental and Applied Studies of the Islamic World*, 6(4), 309-332. [In Persian]. <https://doi.org/10.22034/fasiw.2025.480843.1387>
- Qavam, A. A. (2007). *Theories and approaches in international relations*. Tehran: Samt Publications. [In Persian].
- Rabiei, H., Naghdi, J., & Najafi, S. (2017). "The Syrian crisis and Iran's national security". *Political and International Research*, 9(30), 61-88. [In Persian]. https://journals.iau.ir/article_591474.html
- Sadeghian, H., & Khorramshad, M. B. (2024). "The Gaza crisis and its impact on the agency-structure interaction/confrontation (Case study: Turkey)". *Journal of Political Studies of the Islamic World*, 13(3), 123-148. [In Persian]. <https://doi.org/10.30479/psiw.2024.20212.3323>

-
- Sayadnavard Hosseini, M., & Mayeli, M. R. (2020). "The transition of constructivist theory from international relations to political science discussions". *Studies in International Relations*, 13(2), 133-153. [In Persian]. https://journals.iau.ir/article_674548.html
- Shams Dolatabadi, S. M. R., & Asgari, M. (2019). "The impact of Syria's geopolitics on the national security of the Islamic Republic of Iran in facing the Zionist regime". *National Security*, 9(33), 25-52. [In Persian]. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.33292538.1398.9.33.2.0>
- Shpak, V. (2022). "Indirect praetorianism: The case of Turkey's military". *Scientific Journal of the Military University of Land Forces*, 54(4), 624-638. <https://bibliotekanauki.pl/articles/29551598.pdf>
- Yenigun, C. (2002). "Book Review: Stratejik Derinlik (Strategic Depth)". *The Turkish Yearbook*, 33, 299-305. https://www.academia.edu/13098208/Book_Review_Stratejik_Derinlik_Strategic_Depth